

Впровадження принципів сталого розвитку у банківському секторі економіки України

Здійснено оцінку ступеня впровадження принципів сталого розвитку у банківському секторі економіки України. Визначено найпоширеніші форми прояву та основні підходи до реалізації корпоративної соціальної відповідальності у зарубіжній практиці фінансового бізнесу. Охарактеризовано сучасний стан реалізації українськими банками корпоративної соціальної та екологічної відповідальності.

L.P. Huliayeva

Introduction of principles of sustainable development in the banking sector's of economy in Ukraine

The introduction of the principles of sustainable development is carried out in the banking sector's of economy in Ukraine. The basic forms and approaches to realization of corporate social responsibility in foreign financial business are also considered. The modern state of realization of bank corporate social and ecological responsibility in Ukrainian is investigated.

Вступ. В сучасному світі успіх будь-якої компанії, у тому числі і банківської установи, тісно пов'язаний з соціально-економічним розвитком країни, станом її навколишнього середовища. Загострення екологічних проблем, фінансова й економічна кризи, що охопили світ, доводять необхідність удосконалення діяльності банків, у тому числі в частині управління екологічними та соціальними ризиками. Відповідно в таких умовах на світовому фінансовому ринку зростає увага фінансових інститутів до концепції сталого розвитку, що знаходить свій прояв у підвищенні корпоративної соціальної та екологічної відповідальності провідних фінансових установ.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженню ролі фінансових інститутів у забезпеченні сталого розвитку присвячені праці зарубіжних науковців, зокрема Б. Бауе, В. Ясінського, А. Міроненкова, І. Соболевої, фахівців Всесвітнього фонду дикої природи І. Герасимчук, К. Ілюмжинової, Г. Крафт, Ю. Лоттманн, окремі роботи вітчизняних економістів С. Єгоричевої, І. Горячек, М. Вернер, М. Дмитренко та інших. Однак, проблеми соціальної, екологічної відповідальності банків у контексті забезпечення сталого розвитку, взаємозв'язок корпоративної соціальної відповідальності з фінансовими результатами діяльності фінансових інститутів в реаліях України все ще залишаються практично недослідженими вітчизняною наукою. Існує об'єктивна необхідність розробки теоретичного підґрунтя та аналізу практичного впровадження принципів сталого розвитку у банківській системі України.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення оцінки ступеня впровадження принципів сталого розвитку у банківському секторі економіки України. Ставляться завдання: визначити найпоширеніші форми прояву та основні підходи до реалізації корпоративної соціальної й екологічної відповідальності у зарубіжній практиці фінансового бізнесу; охарактеризувати сучасний стан та форми прояву корпоративної соціальної та екологічної відповідальності банків України.

Виклад основного матеріалу. За визначенням Міжнародної комісії ООН з навколишнього середовища та розвитку, сталий розвиток – це такий розвиток, який задовольняє потреби нинішнього часу, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Сталий розвиток суспільства базується на соціальній та екологічній відповідальності людини та компанії. Фінансові інститути, що приєднуються до проблем сталого розвитку, переорієнтовують свою діяльність на здійснення відповідального фінансування. Останнє у широкому розумінні передбачає врахування фінансовими інститутами екологічних та соціальних ризиків, пов'язаних з клієнтами та профінансованими проектами, та створення адекватних систем управління такими ризиками. У вузькому розумінні поняття відповідального фінансування застосовують до фінансових інститутів, що спеціалізуються на фінансуванні соціально й екологічно значимих проектів [14, с.116]. Щодо компаній у світовій практиці виділяють два основні підходи до корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) [14, с.115-116]:

– **«реагуючий» підхід до КСВ** – зводиться до «роздачі грошей» компанією, яка, забезпечуючи певні вигоди для зацікавлених сторін, сама зазнає втрат. Часто носить характер ситуативної реакції на події в зовнішньому середовищі, включаючи благодійні пожертвування, вимушені або продиктовані міркуваннями корпоративного іміджу соціальні й екологічні інвестиції, спрямовані на зниження збитку, нанесеного в процесі основної діяльності компанії.

– **стратегічний підхід до КСВ** припускає створення ситуацій, вигідних і компанії, і суспільству за рахунок виробництва благ, використовуваних компанією разом із зацікавленими сторонами. Передбачає використання КСВ як інструмента управління конкурентоспроможністю компанії.

У міжнародній практиці глобальні тенденції сталого розвитку та КСВ у фінансовому бізнесі мають такі основні форми прояву: формалізація місії й стратегії відповідно до принципів сталого розвитку (вже здійснено більшістю міжнародних фінансових компаній); відповідальне управління інфраструктурою й логістикою; впровадження систем управління питаннями охорони навколишнього середовища (провідні банки світу: Citigroup, Mizuho Financial Group, Sumimoto Mitsui Financial Group, HBOS, Deutsche Bank – вже впровадили сертифіковані системи екологічного менеджменту по міжнародному стандарту ISO 14001) [1]; впровадження системи управління якістю (мають сертифіковані системи менеджменту якості за стандартом ISO 9001 банки Credit Agricole Groupe, JP Morgan Chase & Co, BNP Paribas, Societe Generale) [1]; впровадження програм по створенню корпоративної культури, орієнтованої на сталий розвиток [1]; підготовка звітності зі сталого розвитку [13]; застосування соціальних і екологічних критеріїв для оцінки проектів, що фінансуються; спонсорство й добродійність; впровадження програм типу „зелений офіс” (мінімізація впливу діяльності офісу на навколишнє середовище; впровадження міжнародних стандартів соціальної та екологічної корпоративної відповідальності (Глобальний договір та Принципи відповідальних інвестицій ООН, документи групи Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації, Принципи екватора ті ін.).

Відповідно, банки України також починають розуміти свою важливу соціальну роль у суспільстві. Як зазначають

спеціалісти ПАТ „Райффайзен Банк Аваль” за 2009 рік, сучасний банк – це вже не тільки комерційне підприємство, покликане заробляти прибутки для власників, а й установа, для якої її соціальна роль та репутація в суспільстві є надзвичайно важливими факторами розвитку [6]. На думку фахівців ОТП БАНКУ, у нинішніх умовах глибокої економічної кризи корпоративна соціальна відповідальність бізнесу набуває особливого значення, будучи одночасно доказом спроможності компанії перед суспільством і дієвим інструментом керування власною репутацією [11].

За матеріалами офіційних сайтів банків автором здійснено дослідження сучасного стану впровадження українськими банками принципів сталого розвитку, а саме: корпоративної соціальної та екологічної відповідальності (основні результати представлено у табл.1). Аналіз проводився серед 10 найбільших банків, на які у сукупності припадає 56 % активів, 58 % балансового капіталу, 56 % зобов'язань, 57 % депозитів фізичних осіб та 61% депозитів юридичних осіб банківської системи України [12]. Саме ці банки, виконуючи більше 50 % усіх банківських операцій, мають найбільше соціальне навантаження в Україні. Логічно припустити, що будучи провідними гравцями ринку, вони мають бути найактивнішими серед вітчизняних банків і у питаннях впровадження концепції сталого розвитку.

Таблиця 1

Характеристика соціальної та екологічної корпоративної відповідальності банків („+” – так, „-” – ні)

Індикатори	Банки (у порядку зниження їх частки на ринку банківських активів)									
	ПРИВАТ-БАНК	УКРЕКСІМ-БАНК	ОЩАД-БАНК	РАЙФФАЙ-ЗЕН БАНК АВАЛЬ	УКРСІБ-БАНК	УКРСОЦ-БАНК	ВТБ БАНК	АЛЬФА-БАНК	ОТП БАНК	НАДРА
1.Іноземні інвестори	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+
2. Здійснення міжнародних запозичень	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+
3. Активні зв'язки з міжнародним банківським бізнесом (участь у міжнародних організаціях, кореспондентські зв'язки з іноземними банками тощо)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
4. Формулюванні місії, стратегії банку з урахуванням принципів соціальної та екологічної відповідальності	-	+	+	-	-	+	+	+	+	+
5.Наявність інформації про соціальну та екологічну відповідальність на сайті банку	-	+	+	+	+	+	-	+	+	+
6. Наявність нефінансової звітності (про корпоративну соціальну та екологічну відповідальність)	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+
7. Наявність інформації про соціальну та екологічну відповідальність у звітах банку	-	+	-	+	-	-	-	-	+	+
8.Інформація про спонсорство та благодійність	-	+	-	+	+	-	-	+	+	+
9. Інформація про вплив профінансованих проектів на навколишнє середовище	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10. Соціальна відповідальність персоналу (кодекс корпоративної етики)	-	-	+	+	-	-	-	+	-	-
11. Інформація про фінансування програм енергозбереження	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-

Джерело: складено автором за даними [2-11].

Охарактеризуємо сучасний стан корпоративної соціальної та екологічної відповідальності кожного з обраної групи банків.

ПАТ КБ „ПРИВАТБАНК” [10]. Позиціонує себе як „соціально значимий банк”, що, однак, реалізується лише у формі „послідовної політики зміцнення стабільності банку й удосконалювання якості обслуговування”. Приватбанк здійснює обслуговуванню кредитних ліній декількох міжнародних фінансових організацій; єдиний з українських банків має закордонну філію на Кіпрі; активно працює у Росії, Латвії, Португалії, Грузії, Казахстані, Китаї; перший серед українських банків розмістив єврооблігації на європейському ринку. Але, незважаючи на активну міжнародну діяльність, ні на сайті банку, ні у його звітах не розкрито соціальні, екологічні проблеми розвитку банку. Його стратегічна мета – бути лідером в Україні, маючи показники доходності, прибутковості й надійності найкращі серед найбільших банків країни – є виключно фінансовою та не відповідає сутності сталого розвитку.

ПАТ „УКРЕКСІМБАНК” [7]. За визначенням банку, відповідальність бізнесу перед суспільством є одним із важливіших аспектів ділової філософії Укрексімбанку. "Укрексімбанк" є одним з найбільш рентабельних банків в Україні, що прагне бути сучасним банком європейського зразка, орієнтованим, передусім, на обслуговування зовнішньоекономічної діяльності держави. За результатами дослідження міжнародного рейтингового агентства Standard & Poor's та Агентства

фінансових ініціатив в банківському секторі України ВАТ "Укресімбанк" двічі отримував найвищу оцінку експертів за інформаційну прозорість. Проте, незважаючи на отримані нагороди, у загальних звітах банку при визначенні стратегічних цілей, практично не знаходять відображення соціально-екологічні проблеми. Водночас місія сформульована з урахуванням соціальних функцій банку – „сприяти розвитку економіки України та бізнесу клієнтів, переважно шляхом... підтримки національного експортера, програм енергоефективності та виконання функцій фінансового агента Уряду України”. Однак, хоча банк активно впроваджує різні форми КСВ (взаємодія з ЄБРР за Програмою енергоефективності в Україні, членство у Глобальній мережі експортно-імпортних банків та фінансових установ зі сприяння розвитку, фінансування екологічних проектів та ін.), його фахівці соціальну відповідальність неправомірно ототожнюють з благодійністю.

ВАТ „ОЩАДАНК” [2]. Ощадбанк – державний банк, єдиний в Україні має державну гарантію по вкладах населення, спеціалізується на ощадній справі, а, отже, має подвійне соціальне навантаження. Його місія має чітке соціальне спрямування – банк „... завдяки копійчій роботі, допомагає розвивати економіку України та забезпечувати інтереси її громадян”. З метою визначення етики ділових відносин і правил поведінки співробітників банком впроваджено Кодекс корпоративної етики, в якому корпоративними принципами банку визнано: відданість справі, законність, професіоналізм, відвертість, конфіденційність, відповідальність. Також банк активно фінансує проекти енергозбереження. Однак, незважаючи на декларування принципів соціально-екологічної відповідальності, у звітності банку, зокрема за 2009 рік, практично не розкрито соціально-екологічні аспекти його діяльності.

ПАТ „РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ” [6]. Банк приділяє істотну увагу соціальним проблемам, визнаючи свою соціальну роль у суспільстві. Австрійська материнська компанія – Райффайзен Інтернаціональ Банк-Холдинг АГ – поширює на український дочірній банк свою практику ведення соціально відповідального бізнесу. Банк не зважає на поняття КСВ лише до спонсорства та благодійництва, активно реалізуючи різні її форми: Кодекс поведінки працівників, орієнтація на найповніше задоволення потреб клієнтів, підтримка розвитку персоналу, впровадження чесних ділових стосунків з партнерами та клієнтами, розбудова позитивних відносин з місцевими громадами, старання виконання обов'язків перед державою, реалізація суспільно значимих благодійних та спонсорських проектів, співпраця з міжнародними організаціями. Окремі розділи загального звіту та сайту банку повністю присвячені проблемам соціальної відповідальності.

ПАТ „УКРСИБАНК” [7]. Даний банк (з іноземними інвестиціями та активною участю у міжнародному банківському бізнесі) не приділяє уваги проблемам сталого розвитку. Хоча на сайті банку цілий розділ присвячено соціальним проектам, однак, до них віднесено лише благодійництво та спонсорство. При визначенні місії, стратегічних цілей банку проблеми соціально-екологічної відповідальності не висвітлюються, що характеризує його інформаційну непрозорість, віддаленість від принципів сталого розвитку.

ПАТ „УКРСОЦБАНК” [9]. За визначенням фахівців банку, він має соціальне призначення – пропонує повний комплекс сучасних фінансових та платіжних інструментів, що допомагають організаціям досягнути комерційного успіху, а людям – підвищити рівень добробуту. Про провідні позиції Укрсоцбанку в банківському секторі України свідчить те, що саме Укрсоцбанк став одним із двох українських банків, що увійшли у ТОП-500 найбільших світових фінансових компаній за вартістю бренду, складений агентством Brand Finance; один з перших банків в Україні розпочав звітувати у відповідності до стандартів Базель II (з 2010 року); є активним учасником Глобального договору ООН. Однак, незважаючи на те, що банк є членом відомих міжнародних організацій зі сприяння сталому розвитку, на його сайті, в його загальних звітах за рік не розкрито інформації безпосередньо про конкретні цілі та заходи, що здійснює банк у сфері сталого розвитку.

ПАТ „ВТБ БАНК” [5]. Позиціонує себе як банк, що розбудовує бізнес в інтересах клієнтів, акціонерів, і суспільства. За підсумками 2009 року Голова правління ВТБ Банку увійшов у ТОП-10 найуспішніших керівників банків України, в 20 людей, які найбільшою мірою впливають на банківську систему України, став переможцем загальнонаціональної програми «Людина року-2009» («Фінансист року»). Незважаючи на ці досягнення, ні на сайті, ні у звітах банку немає жодної інформації з проблем соціальної та екологічної корпоративної відповідальності.

ПАТ „АЛЬФА-БАНК” [4]. У практичній діяльності банк прагне відповідати і міжнародним стандартам КСВ. Соціальні аспекти пронизують місію та стратегічні цілі банку, їм присвячено окремий розділ сайту. Так, однією з основних стратегічних напрямків розвитку банку в економічному полі України визнано активну участь у грошово-кредитному забезпеченні розвитку економіки і зростанні добробуту українського народу. Важливо, що керівництво банку усвідомлює роль кваліфікованого персоналу у досягненні цієї цілі. Також Альфа-Банк бере на себе місію підтримувати спонсорські й благодійні програми, які сприяють соціальному й культурному розвитку суспільства.

ПАТ „ОТП БАНК», [11]. Банк вважає КСВ доказом відповідальності перед суспільством і дієвим інструментом управління репутацією, індикатором стабільності й надійності. OTP Bank – єдиний серед фінансових установ України – посів сьоме місце в рейтингу найбільш соціально відповідальних міжнародних компаній в Україні за версією журналу «Г'вардія». На сайті банку немає окремого розділу присвяченого соціальній відповідальності, та такою інформацією пронизаний річний звіт банку за 2009 рік. Соціальна діяльність для OTP Bank є принциповою позицією, що відображає його зацікавленість в економічному та у духовному розвитку країни, становленні громадянського суспільства в Україні. В OTP Bank розроблено власну стратегію КСВ. Серед основних завдань банку у сфері КСВ такі: стати еталоном соціально-відповідальної компанії, мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище, підтримувати проекти енергоефективності, створювати умови для професійного та особистісного росту персоналу, брати активну участь у соціальному житті суспільства, надавати підтримку найменш захищеним верствам населення. Однак, на практиці задекларовані зобов'язання щодо звітності виконуються неповною мірою – банк підготував звіт про КСВ лише англійською мовою, що знижує його доступність для користувачів України.

ВАТ „НАДРА” [3]. Банк декларує КСВ як ціннісний орієнтир для керівництва та кожного співробітника банку. Соціальна відповідальність банку полягає в активній і планомірній участі в економічному, екологічному й соціальному розвитку суспільства. КСВ розуміється банком як добровільно прийняті корпоративні принципи, яких він має намір дотримуватися в повсякденній роботі: принцип відкритості й прозорості, принцип дотримання інтересів і потреб майбутніх поколінь із метою забезпечення сталого розвитку, принцип ведення постійного діалогу із зацікавленими сторонами. Зокрема, банк проводить соціальні програми, спрямовані на поліпшення життя й здоров'я дітей, спонсорські проекти розвитку культури й спорту. В травні 2006 року НАДРА приєднався до Глобального Договору ООН. У 2008 році Надра Банк першим з українських банків представив звіт з КСВ, головне завдання якого – проведення глибокого самоаналізу своєї діяльності в області КСВ основі міжнародних стандартів. Також банк впровадив програму «Зелений офіс», яка є аналогом успішно діючої в усьому світі екологічної концепції (раціональне використання ресурсів, енергії; зменшення відходів при роботі

офісних приміщень; централізований збір використаного офісного паперу з наступною передачею її в центри переробки і т.і.). Банк має окремих розділ сайту „Принципи корпоративної соціальної відповідальності”, де широко розкрито сутність та принципи КСВ, зацікавлених сторін банку, благодійницькі та спонсорські проекти, екологічні програми, звіти з КСВ за 2007-2008 роки. Однак, варто зауважити, що незважаючи на активність банку у забезпеченні сталого розвитку, його фахівці не зовсім коректно визначають поняття КСВ, ототожнюючи її зі сталим розвитком (остання є ширшим поняттям).

За результатами дослідження 10 найбільших банків України, визначимо характерні риси, що характеризують сучасний стан корпоративної соціальної та екологічної відповідальності обраної групи банків:

- не всі банки формулюють свою місію та стратегію відповідно до принципів сталого розвитку. Більшість банків, що декларують соціально-екологічну орієнтацію у своєму розвитку, є інформаційно непрозорими: не розміщують інформації про КСВ у своїх звітах, на офіційних сайтах, не публікують звіти зі сталого розвитку.

- з 10 досліджених банків лише 1 банк (НАДРА) і лише за 2007-2008 роки опублікував повноцінні звіти зі сталого розвитку українською мовою, відкривши їх широкому загалу на своєму сайті; 3 банки створили на сайтах окремі спеціалізовані розділи, присвячені соціальним проблемам; 4 банки розкрили інформацію про соціальну та екологічну відповідальність у річних звітах;

- більшість банків невірно розуміють поняття „соціальна відповідальність”, переважно ототожнюючи її з благодійністю та спонсорством. Внаслідок такого „вузького” трактування, банки знижують свої потенційні можливості підвищити свою репутацію за рахунок різних форм КСВ. Так, хоча окремі банки активно впроваджують різні форми корпоративної відповідальності (взаємодія з міжнародними організаціями, реалізація проектів енергоефективності, модернізації промисловості з позитивним впливом на довкілля, підвищення КСВ та професіоналізму працівників, і інші напрями), все ж у своїх звітах, публікаціях про КСВ банки обмежуються переважно благодійністю та спонсорством, не розкриваючи свій реальний та потенційний позитивний вплив на життєдіяльність суспільства;

- позитивною тенденцією є те, що банки починають поступово більше уваги приділяти соціально-екологічним проблемам. З позицій забезпечення активізації позитивного вкладу кожного працівника банку у розвиток суспільства, варто відзначити важливість прийняття внутрішніх документів – кодексів корпоративної етики, що вже здійснили 3 з 10 досліджуваних банків;

- здійснюються перші кроки до впровадження в Україні міжнародних стандартів соціальної та екологічної відповідальності: Глобальний договір ООН (Укрсоцбанк, Надра), Глобальна ініціатива зі звітності (Надра);

- банки, декларуючи свої соціальні та екологічні цілі, не розкривають інформацію про ступінь їх досягнення, а тому, оцінити чи певний банк реально реалізує концепцію сталого розвитку чи лише декларує її неможливо. Для уникнення такої ситуації, яка свідчить про непрозорість банківського бізнесу, варто принаймні внести інформацію про КСВ до обов'язкових елементів річних звітів банків, де показувати не лише цілі, завдання у даному напрямі, а реальні заходи щодо їх досягнення;

- банки не розкривають інформацію про проекти, які вони фінансують та їх соціально-екологічні наслідки;

- 7 з 10 найбільших банків є банками з іноземними інвестиціями; 9 - здійснювали міжнародні запозичення; всі досліджувані банки мають активні зв'язки з міжнародним бізнесом, а тому, щоб бути повноцінними партнерами на світовому ринку, вони повинні працювати за світовими стандартами ведення бізнесу, орієнтуючись на забезпечення сталого розвитку. Отже, на нашу думку, реальний перехід до роботи за стратегією КСВ для банків, що бажають забезпечити свою конкурентоспроможність, у майбутньому - неминучий;

Висновки. Нині в Україні принципи сталого розвитку не набули активного впровадження, навіть серед провідних найбільших банків. Ті ж банки, які першими почали урахувати соціально-екологічні аспекти у своїй діяльності, застосовують «реагуючий» підхід до КСВ, коли фінансовий інститут, забезпечуючи певні вигоди для зацікавлених сторін, сам зазнає втрат. Проте, щоб бути повноцінними партнерами на світовому фінансовому ринку, орієнтиром для банків має стати стратегічний підхід до КСВ, що забезпечує перетворення соціальної та екологічної відповідальності в інструмент управління ризиками та підвищення конкурентоспроможності банку.

Список літератури

1. *Лецинская К.Л.* Устойчивое развитие компаний финансового сектора [Электронный ресурс] //Официальный сайт ОАО «МДМ Банк», Россия. – Режим доступа: <http://pda.mdmbank.ru/articles/42571/news-material>. 2. Офіційний сайт ВАТ "Ощадбанк" <http://www.oschadnybank.com>. 3. Офіційний сайт ВАТ „Надра” // <http://www.nadra.com.ua>. 4. Офіційний сайт ПАТ „АЛЬФА-БАНК” //<http://www.alfabank.com.ua>. 5. Офіційний сайт ПАТ „ВТБ БАНК” // <http://vtb.com.ua>. 6. Офіційний сайт ПАТ „РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ” // <http://www.aval.ua>. 7. Офіційний сайт ПАТ „УКРЕКСІМБАНК” // <http://www.eximb.com>. 8. Офіційний сайт ПАТ „УКРСІББАНК” <http://www.ukrsibbank.com>. 9. Офіційний сайт ПАТ „УКРСОЦБАНК” // <http://www.usb.com.ua>. 10. Офіційний сайт ПАТ КБ „ПРИВАТБАНК” // <http://www.privatbank.ua>. 11. Офіційний сайт ПАТ” ОТП БАНК” // www.otpbank.com.ua. 12. Показники діяльності банків за станом на 01.06.2010 р // Офіційний сайт Асоціації українських банків // http://aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2571&menu=104&Itemid=112. 13. *Саприкіна М.* Соціальний звіт банку «Надра» [Електронний ресурс] // Центр розвитку корпоративної соціальної відповідальності. – Режим доступу: <http://blog.csr-ukraine.org/myblog/2008/06/21/cotsialniy-zvit-bank-nadra/>. 14. Чистая выгода для России: преимущества ответственного финансирования. Доклад Программы по экологизации рынков и инвестиций WWF / Под ред. И. Герасимчук, К. Илюмжиновой и А. Шорна. Москва – Франкфурт-на-Майне – Йоханнесбург: WWF, 2010.

Надійшла до редколегії 12.10.10.